

PERIODICU AGRICOLU-INDUSTRIALI
MINGHAIR PARTIT

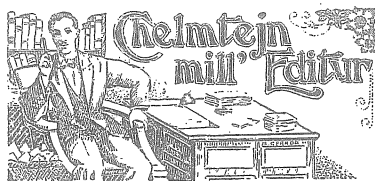
MAHRUG MIN

The Chilean Nitrate Committee, 53, Strada San Vincenzo, Sliema, Malta.

Editur u Direttur Onorariu C. ZAMMIT MARWARÀ F.R.J.S.

Vol. I.

No. 7.

Cull mita nigi biex nictab l'eueel cliem tighi f'dan il periodicu, indur indur biex dejjem naka quasi fuk li stess sugget. Ghalchemm dan hu hecc, jen ma 'n'hossnix li hemm bzonn niscusa ruhi gia la darba iggiagluni inthom stess raka' fuk li stess hagia.

Il Biedia regghet kgheda hazin chemm tista tcun. Ghall'inkas milli nara b'ghainejja, u milli hafna mincom ticbuli, jena nasal biex nifhem illi ix-xoghol tar-raba m'ghadux bhal ma chien darba—xoghol ta hafna klieh ta flus! Din il crisi hemm hafna ragiunijet li giebuha.

L'akka hagia izda hi in-nukkas ta ghakal da parti tal bdieua (tehduhix

mighi ghax ngheidilchom chif inhi) li ma iharsux lejn ix-xoghol mil veru daul tighu. Is-success u il klieh ta flus li igib mighu ix-xoghol tal biedia jiddependi min chif il biccia uiehed imexxigha, min chif uiehed jifhimgha. Bidui jista jakla il flus u jirnexxi fejn iehor ma jghamel xejn! Il Bidui jenhtieg illi jifhimgha. Biex tiehu prodott tajjeb mir-rabgha il-lum, jenhtieg uisk actar min dac li chien hemm bzonn 20 sena hilu! Jecc inti din ma tridx tifhimgha tghamel uisk tajjeb ghalic u ghal pajjisec li titlak il biedia, u tfittex xi sengha (jecc hemm) li ma tridx h'sieb! Il Bidui mil banda l'ohra jenhtieg li jitghallew japplica flusu fejn l'actar jirreadilu—inakkas li spejjes fejn m'hemmz bzonnom, u izidhom fejn jenhtieg. Li tixtri ghodda h'ziena ghax irhas, ma tisseeja h'x economija. Min jifhem isib li dac li tcun iffrancajt tpattieh uisk bl'icrah fil prodott. Il Bexx bil mistura ghal cull mard jeu

insetti ghandec tiehdu bhala hagia li ghandu issir u tghamila mita tinhtieg. Tistenniex li il prodott juric l ghandu bzonn il bexx—dac iz-zmien icun tard uisk. Dan hu il cas fil marda tal patata. Fi qualunque dehera ta mard jeu attacc ta insetti, “*li tizka min kabal hu uisk ahjar milli ticcura.*”

Sal-lum il bidui taghna chien uisk *conservattiv* fl'ideat tighu u ma ibaxxix rasu malair ghal metodi giodda li jigiu kuddiemu. Izda issa hagia l jifhima cullhatt li xejn ma jimporta chemm icollu pratica, il bidui ta ghada jentieg li japplica bil ghakal maz-xoghol dac l'gherf li instab ghal gil tighu mix-xienza.

Jentieg illi il bidui dac li jitghalem hu, jipprova jghallmu lil bidui siehbu, ghaliex b'hecc id-dinja timxi il kuddiem. Chiecu cull min chien jaf hagia zamma ghaliex, chiecu illum fil bliet ghadna nixghalu il mustieh!

Casi ghandi hafna li nafhem personalment fejn bidui li juza IN-NITRAT TAS-SODA u jghamel success bieh, jgheid lil siehbu li m'hux tajje! Dan hu il mod li ngheinu il xulxin!

Hudu l'esempju min hafna bdieua bhalmchom li dejjem iridu jghalmuchom dac li tghalmu huma, u li saħansitra jibghatu il chitba tahhom biex tak-raugħa f'dan il periodicu—il periodicu tagħcom,—bhal ma huma Gammari Mangion tal Mosta, Giuseppe Spiteri tas-Siggieui, Zarenu Sammut tas-Siggieui; Giusè Galea, ta Casal Caccia Ghaudex; Anglu Falzon tar-Nadur, Ghaudex; Manuel Bonello tas-Siggieui, Paola Camilleri tas-Siggieui, u bosta bdieua li irridu uisk spaziu oħex in-semmuhom, izda li inthom collha

tafuhom ghax isimhom già deher f'dan il periodicu. Chunu bdieua onesti, aħdmu u zommu għajnejchom miftuha għal dac li ix-xienza tghallimchom IL-LUM; u b'hecc—u b'hecc biss—tistghu tkajmu dakkejn il bedia, u xogħolchom jirrendilcom dac il klieh li hu tant meħtieg għal għaixien tghacom u ta uliedchom.

LI STAT TAL BIEDIA MALTIA

Xi hagia li titlob malair l'attenzioni tal “Ministru tal Agricoltura”.

Bhal ma ghedna fil “Chelmejn mill'Editur” L'Agicoltura tal Gzejjer taghna marret lura uisk, u specialment f'daun l'ahhar sentejn il bedia marret hecc lura, li il bdieua taghna ma igħamlu hag'ohra hlief iħarsu bil hniena lejn dauc li b'xi mod jistaw jghainughom biex jehelsu xi ftit mid-difficulta li figħa jinsabu. Chif ghedna f'enneel articolu editoriali, il biccia il cbira ta dan, il bdieua stess jahtu imma mil banda l'ohra dic m'hix raguni biz zejje il għala il bedia m'ghandix tircievi għianuna b'xi mod! Ahna ma hix l'idea tghana li nithlu fil questioni collha ta din il materia, izda jintieg li mingħair telf ta zmien il Gvern jehu f'idejh is-situazioni u jistudia l'affari u'l marda mill'gherk collhu. Il Gvern jista japponta comissioni *min bdieua stess* u xi oħrain li jigu in contatt mal bdieua f'imbien ma rappresentanti tal “Farmers' Union” u'l Cappellani ta l'ictar irbula importanti biex jistudjau u jirrapportau lil Gvern l'affari collha!

Uahda mill'actar materji li għanda tteccupa mohħ il Gvern, hi il custicni tal kbiela. Bidui jehu raba, generalment għal 4 snin jew 8 snin. Uara dan iz-zmien jech il bidui jidrak jew jibghatuh, hu m'ghandu dritt xejn, għal dac li icun għame!!! Hafia helua tas-seu! Chif katt jista icun li Malta tiz-zejjen b'sigar? Jech il bidui iftillu jippianta sigar, mita jaslu

biex jatu xi ffit frott, jiffaccia bidui jehor li jgholli fuku—u dac il povru Btdui icollu jcu johrog il barra u ihalli issodda li icur firex tiex jghorkod fuka hattjehor jcu inehella ihallas kbiela izied ta dac li icun ghamel Lu stess.

Mita din l'affari tigi irangiata—u jinhtieg tigi irangiata minghair telf ta zmien—il bidui allura icun actar fil-liberta biex ihauuel s'gar tal frott. Il kasam ta bejn raba' u jehor jista imghad isir ucoll b'sigar specialment fejn hu pian, floc bhafna hian tas-sejeh li ma jatux blief fastidiu u xoghol cull xitua. Nofs is-sigar ta dar il kassam imissiu bidui uiehed, il cumplament lill'jehor.

Nisperau li asisimghu li din il questioni ta kbiela tar-raba kgheda tircievi l'attenzioni tal Ministru tal Agricoltura.

L'INSETTI GHAD JOKTLU IL BNEDMIN BAL GIUH!!

*Guerra li fiha jenhtieg ahna ucoll
niehdu sehem!!*

Min cull parti tad-dinja, ricenti, ix-xienzati marru Ithaca (New York) biex jiffurmu metodi u armi giocdda li bihom jistghu actar jiccumbattu l'invincibili ghadu tal bniedem—l'insetti. Din il-lakgha chienet ir-Raba' Congress Internazionali tal Entomologia; u chienet mghamula mill'akua nies biex jiddergiu id-dinja collha fi Guerra li ma jista katt icollha armistiziu.

Scond ma jgheid uiehed mill'akua xienzati, Dr. L. O. Howard, li chien ghal 33 sena shaħ cap tal Bureau tal Entomologia ta li Stati Uniti,—*"din hi bidu ta ghieda colossali; battalja siecta li tibka sejra sal meut bejn il bniedem u l'insetti, li min jirbaħ fiha jirbaħ id-dinja."*

"L'Insetti", jgheid Dr. Howard, *"huma l'icbar rivali ta l'umanità biex*

min ideih jirbhu id-dinja. Huma kghed jghamlulna hsara il-lum, uisk actar milli katt ghamlu min chemm hila li bdiet ic-civilizzazioni." L'insetti ghedeua taghna chibru uisk fin-nmru, u 'x-xorti chienet s'issa favur tahhom. Bi ffit trascuragini, jcu temp favorevoli malair joctru b'dannu cbir ghall'umanità.

Fis-Sajf tas-sena 1869, kam rieħ ghal gharrieda u disgraziatament lakat f'rocna ta dar f'Medford (l'America) hu halla uraiħ bidu ta hsara tant cbira li ankas l'akua tempesta ma tghamlu. F'dic id-dar chien jgheix astronomu Francis jismu Trouvelot, li chien jghamel esperimenti b'farfett zgheir cannella li chien ked jipprova izeuueg ma farfett tad-dudu tal harir, bl'idea li jipproduci dud tal harir li ma tmis-somx il pesta. Min hogior ta tieka, ir-rieħ tajjar fl'art caxxa zgheira li fiha chien hemm xi ffit tuzzani baid ta dac il farfett cannella. Ghalchemm fittex chemm felah u chemm setgha, Trouvelot imexxielu biss isib nofs tuzzana min dac il baid li id-daks tieghu m'hux icbar min punta ta labra. Il cumplament intilfu kalb it-taklib u il hazix li chien hemm taht it-tieka.

Ghal ghaxar snin shaħ kiesu ma chien giara xejn. F'salt uiehed miliuni ta dud tal farfett min dac li chellu Trouvelot dehru mal pajjis collhu. Huma chielu il uerak min zocc ghal zocc, u halleu sigiar imnezzgha mil uara mil. Jecol tant id-dudu tal *"farfett zingaru"* (gypsy moth)—ghax hecc semmeuh—illi chiecu ragel chellu li stess aptit ta uiehed min dana id-dud, chiecu chien icun irid min tnejn sa tliet tunnellati ta ichele cull jum l.

Mal pajjis collhu compla jinxtered dac l'insett li origina min dauc il ftit tuzzani baid li chellu Trouvelot; u compla jirovina is-sigiar collha. Uara 36 sena li ghamlu chemm setghu contra tighu, kghed nakrau rapport li jgheid li din is-sena chien actar numerus min kabel. Jinghad, li mill inkas 10,000 ragel, kghed jahlu zmienhom jippruvau jekerdu dan l'insett jeu ghall'inkas ma ihalluħ jector. Bil pompi kauuġja kghedin itairu l'insetticiġa 80 pied jeu izied fl'aria kabel ma jinfirex; dan ix-xogħol kghed jghamluħ, barra mill'istess bdieua, nies li huma inkabda mil Gvern biex iduru il postijet infettati u jippruvau jekerduħ. 700,000 dollaru cull sena sigħed jonfok il Gvern biex ma ihallix jector dac l'insett terribili li 60 sena hilu gie mizruħ causa ta dac ir-rieh.

Hecc ucoll diversi qualità ta insetti oħra kghedin jisueu lil bdieua taġ-dinja miljuni ta liri fis-sena. Haun Malta aħna ucoll cull ma 'mmorru kghedin izidu il quantità u qualità ta diversi dud tal farfett u insetti li xejn inkas kighed ifakkar lil bidui Malti.

Daun l'insetti kghed jgheddu lid-dinja — u chemm hi seria din it-tehed-dida jurina ciar Dr. William Crocker, Direttur tal "Boyce Thompson Institute" to Yonkers, (Stati Uniti). F'inkas min 50 sena", jgheid hu, "li Stati Uniti ta l'America icollhom popolazioni ta 195 miljun, li għalihom jinħtieg zieda ta icħel ta 75 fil mija. Presentement kghedin nitilfu imħabba l'insetti ħmistax fil mija mill'icħel collhu li kghed niproducu. L'Insetti ueħedhom kghedin jicluħna zeuġ biliuni dollari

fis-sena. Dañ ifisser li militn ruħ kghed jahdmu culljum biex jiproducu icħel bizejjed għal daun l'insetti,"

Jecc aħna, icompli jgheid Doctor Crocker, ma jirnexxliniex nirbħt din il guerra u nekirduhom, il bniedem jispiccia biex ma icollux x'jeħol u imut bil giuħ!! Il Gvern ta li Stati Uniti jaf tajjed b'dan il pericolu seriu li bieħ id-dinja tinsab imghedda. Zeuġ miliuni dollari huma imkgheda apposta għal ftitxiġja u esperimenti min 400 xienzat tal "*Bureau of Entomology*". Somom cbar oħra kghedin jintefku biex jiccumbattu l'insetti permezz ta insetticiġi ecc. Barra min dan, f'California biss, il bdieua jonfku 45,000,000 dollaru fis-sena contra daun l'insetti!

Ix-xienza bl'ghajnuħna tal bdieua u tal gvern tispara li fl'ħħar tirbah. Jenħtieg li il bdieua tad-dinja collha (anche Maltin) jghamlu dac collhu li jistghu contra daun l'insetti. Permezz ta ghodod taiba u misturi taiba aħna nibkghu niccumbattu sa chemm nirbħuhom!!!

OPPORTUNITÀ.

GHAL BEIħ. Radio Set, b'ħames valvi. Tisma bieħ li Stazioniet collha ta l'Europa £20.

Loud Speaker għdid "*Choralion*" £2-18-0.

Loud Speaker "*Philips*" uzat ftit xħur £3-0-0.

Tista tarahom jech tghamel aġġuntament, icteb lil F. M. c/o "IL BIDUI" Sda. S. Vincenzo, Sliema.

IN-NITRAT TAS-SODA TAL CHILI.

Chelna inhallu, ghal mita icolna il uisgha, ittri fuk is-success li ghamel in-Nitrat tas-Soda tal-Chili. Il-lum il giurnata ftit jeu uisk jafuñ collha illi *In-Nitrat tas-Soda hu meħtieġ*, izda ftit huma li fehemu seua x'inhu dan in-Nitrat. Bosta sempliciment ifissruħ bħala mistura biex issaħħan l'art.

In-Nitrat tas-Soda tal Chili m'hux haġ'ohra ħlief sustanza ghal prodott. Sustanza li bigha cull haħxa tcun xi tcun, għanda tati prodott icbar u bil cotra. Barra milli itic prodott 60 fil mija izied, u x'min-dakkiet anchi ectar, *hu ilaħħak il prodott bicri*.

Aħseb ftit fejn soltu tieħu 100 tomna issa tieħu 160; fejn soltu tieħu 100 kantar issa itic 160 kantar!!! In-Nitrat tas-Soda, bħal ma bosta ghorrief jghaidu, għandu itic min 25 sa 60 fil mija izied. *Izda dan m'hux collox!* Bħal ma ġia għedna, in-Nitrat tas-Soda ilaħħak prodott bicri, u l'bdieua jafu tajjeb x'fisser prodott bicri. Prodott bicri ifisser FLUS IZIED. Barra milli itic prodott icbar *hu itic prodott bicri!!!* Xi trid izied?!! Dan m'hux bizzejjed! Barra milli itic prodott icbar, prodott bil cotra u prodott bicri, In-Nitrat tas-Soda tal-Chili, (li il-lum l'eħda bidui tad-dinja ma jghokod minghairu) itic prodott b'saħtu. Prodott li icun jiflaħ għal mard uisk izied, naturalment, min prodott debboli.

Ejja nieħdu bħala esempju ir-risultat li ħa is-Sur John Briffa M.B.E. Direttur tal ghalka Sperimentali f'Ħat-tard, tas-"Società Economico-Agraria"

Fi prova id-direttur tal ghalka sperimentali tas-"Società Economico-Agraria" ghamel sieħ u nofs raba Patata minghair Nitrat u sieħ u nofs jeħor b'in-Nitrat tas-Soda u ir-risultat chien hecc: -

Fejn chien minghair Nitrat tas-Soda ta 313 ir-Ratal Patata

" " B'in-Nitrat tas-Soda ta 541 " "

Jigifier: f'sieħ u nofs raba fejn usa in-Nitrat tas-Soda, it-tieħed 228 **Ratal Patata izjed** milli ittieħed min fejn chien bla Nitrat!! 228 Ratal Patata izied f'sieħ-u-nofs raba. Aħseb ftit chemm cont tieħu patata izjed inti, chiecu is-sena li għaddiet uzait in-Nitrat tas-Soda! M'hux dan biss, u chemm cont takla figħa izied, m'hux biss taz-zieda fil pis, izda talli cont tlaħħaka bicri fis-suk!

Cliem zejjed m'hemmx għalfejn! M'hemmx għalfein uieħed jghokod igib ħafna risulti; l'isbaħ icun mita tipprova inti stess, *tara bghajneich u tmiss b'idejch*. M'hux biss tmiss il prodott, izda anchi tmiss il *klietħ izied li iddaħħal mis-zieda li itic in-Nitrat tas-Soda tal Chili!*

VISITA LIL REAL SCUOLA DI VITICOLTURA E DI ENOLOGIA DI CONEGLIANO

mill'Editur tal "IL BIDUI"

Uahda mill'ectar industrij mehtiega tal Italia, chienet, ghada u tibka dejjem l'Agricoltura, ma specialment il coltivazioni tad-duiali ghall'Imbit.

F'bosta partijet tal Italia jinsabu schejjel biex jghallmu lil bidui chemm il coltivazioni tad-duieli chif ucoll chif ghandu jigi mghasur u iccrat il gheneb biex jati l'ahjar imbit.

L'ahjar scola izda, li tispécializza fil Viticoltura u li figha imorru jistudjau l'ahjar nies, hia li Scola tal Viticoltura u Enologia li tinsab f'Conegliano (Veneto).

Fit-13 ta' Lughju 1929 l'Editur tal Bidui chellu il piacer jghamel visita lil din li Scola famosa. Is-Sur Carm Zammit Marmarà giè milkuh mil uisk mgharuf u bravu Prof. Dott. Cav. Giovanni Dalmasso, Direttur ta' din li Scola u flimkien ma professuri oħra li jappartienu id-diversi stazionijet ta' li scola, is-Sur Zammit Marmarà giè mdaunar u lilu geu ucoll imfissra ix-xogħol collhu li jghamlu id-diversi stazionijet.

Hu impossibbili fli spazju zghair li għanna f'dan il periodicu li wiehed ifisser il gmiel, il cobor, l'utilità u' l' mod li bieh hi mizmuma din li scola. Izda aħna irridu nghaidu chelmtajn fuk fuk, ghaliex persuasi li il karrejja tagħna jinteressau ruħhom li icunu jafuh.

Din il famosa Scola barra milli figha isiru studi tal Viticoltura u Enologia, hi tghain ucoll il progressi chemm tal Viticoltura chif ucoll tal Agricoltura in Generali. Hi għanda hafna raba ma duar li scola u fieh isir studju tfitxja u esperimenti fuk id-duieli u' l' mard taħhom. Li scola tghamel ucoll

Dott. Prof. Cav. Giov. Dalmasso
Direttur ta' li Scola.

conferenzi u tohrog cotba uisk mehtiega, il biccia il cbira mictuba mil bravu Professor Dalmasso.

Jista uiehed jghaid liberament illi il Professor Dalmasso kieghed jghaddi

Facciata ta li Scola.

ñaitu fi studiu continuu tal Viticoltura u hsiebu biss, biex jabbellixxi din is-sabieħa scola. Bl'energia tieghu imnexxielu jghamel li scola completa min collox, sahan-sitra figħa museu li hu uisk utili u sabieħ.

Ghamel ucoll forma ta hanut (li tiegħu kghed ingibu ritratt) imsejjah minnu "*La Bottega del Vino Italiano*" collox modern izda mghamul stil antich: Hanut ta l'imbit antic, fejn uiehed chien

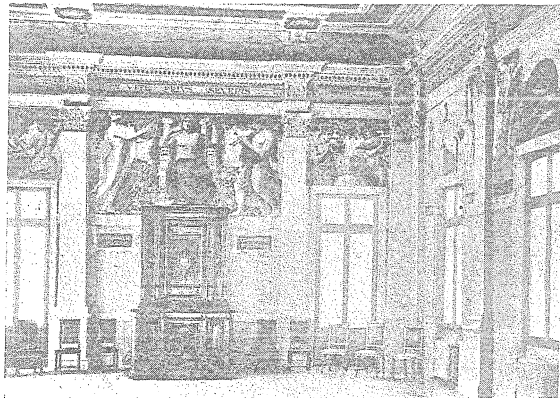
imur jixrob xi katra filghaxia uara ix-xogħol. Il mobbli collha, li stil, tazzi ecc. ecc. collox magħmul apposta u ta gmiel cbir.

L'Aula Magna li il hitan tahħa mimlija b'pittura j'imprezzabbili, collha

tal virtù tal imbit, il biccia il cbira meħuda min passaggi fis-Sacra Scrittura, tghaxxak bla dubiu lil mir jidhol fiha.

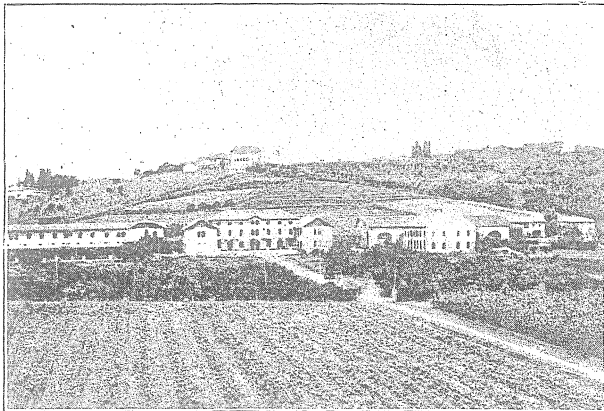
Li Scola hi imzeina b'dac collhu li uiehed katt jista jigi bzonn fi studiu tajjeb u compit tal Agricoltura.

Li Scuola għanda raba' cbir, bi quantità cbira ta duieli europei cultivati b'sistemi differenti, duieli Americani mghazula

L'Aula Magna.

mill'ahjar varietà li hemm f'Italia chif ucoll f'esteru, collezionijet ta' duieli ibridi, chif ucoll quantità cbira ta' sigar ohra tal frott.

Veduta generali tar-raba' ta' li Scola,
u' l' post fejn isir il giobon ecc.

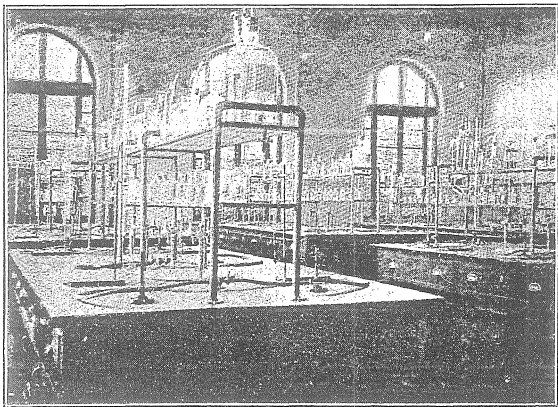
tità ta' majjali. Departiment speciali isir fieh il giobon. Departiment jehor sabieh u' interessanti hu' dac li fieh jinzammu quantità ta' għodod tar-raba, chif ucoll diversi macni għal viticoltura. Hemm Laboratoriu tal Botanica u' tal patologia tal hxejlex, u' gabinetti ta' scienzi fisichi u' naturali.

Li Stazion Speciali tal Viticoltura (li gie mgharuf uffiċjalment b'decret Reali fid-29 ta' Lughju 1923) hu' mghamul biex fieh isir studiu cbir u' esperimenti fuk it-trobbija tad-duieli, chif ucoll (fuk chimica, fisiologia, mard ta' daun il pianti u' huejjeg ohra li icun hemm bzonn fuk daun il materji.

Fil *Laboratoriu tal Chimica Agraria* isir Analisi Chimica ta' cull hagia li tinteressa l'Aricoltura.

Hemm *Carтина Industriali* cbira hafna fejn jinbazzen l'imbit li jigi mghamul f'din li scola, u' *carтина* ohra fejn figħa isiru esperimenti u' studiu.

Ta' gmiel cbir huma il bakar ta' razez differenti li jinsabu fli scola f'umru cbir. Huma mizmuma b'cura cbira u' b'indafa li tati piacer lil min izurhom!
Hemm ucoll quan-

Laboratoriu tal Chimica fejn jesercitaw li Studenti.

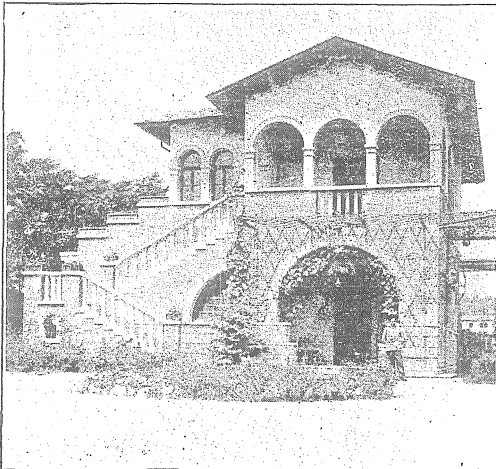
Ufficio di Sorveglianza. Dan l'officiu ghandu xoghol uisk importanti Hu irid jara illi il-ligijet collha li hemm contra it-taħuid jeū kerk fl'imbit u ziut jgiu applicati seuaa.

L'Osservatoriu tal Fitipatologia, hu mghamul biex jara li it-tmexxia tal cummerc tal pianti u zrierah tmur seuaa, chemm f'dac il pajjis chif ucoll ghall'esteru. Hemm ucoll fli Scola Osservatoriu Meteorologicu.

Din li scola hi mgharufa mad-dinja collha. Hi giet sviluppata mit-miem tal guerra l'haun taħt it-tregija u energija tal kalbieni, energeticu u bravu Professur Giovanni Dalmasso. Li scola chienet quasi ghal collox imuakka mil'attacchi tal Austriaci fi zmien il

guerra, li figha halleu ucoll hajjithom bosta impiegati fli scola. Conegliano billi hu vicin hafna ghall'Austria, chien ibbumbardiat continuament tul il guerra collha. Chif tid-hol fl'intratata li scola, hemm irhama cbira ji fiha l'ismijet ta dauc collha li chellhom x'jaksmu ma l'skola li mietu fil guerra.

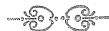
Malli spiccia ix-xoghol necessariu ghat-tuakkif mil gdid ta li Scola, il gvern rgha il bzonn li hemm, specialment f'post bhal dac, li jituakkaf stazion sperimentali tal viticoltura ma dic li scola. L'eu-uel gebla ta dan giet solenne-ment imkgheda min Sua Eccellenza Raineri fil 10 ta Luglio 1921.

Il Hanut ta l'Imbit Talian.
(Bottega del Vino Italiano)

Jiddispiacina li mghanniex spazju bizzejjed biex uiehed ifisser chif jixrak ix-xoghol collhu li taghmel din li scola tal Agricoltura, hu bizzejjed inghaidu li anzi professuri ta pajisi oħra cull tant jghamlu visiti lill din li scola biex jarau ix-xoghol li isir hemm fid-dwieli. Giurnata kabel mar l'editur tal Bidui hemm, uasal professur mibghout mil govern tal Argentina ghaliex scoppiatil-hom hemm ucoll il mishuta *Filossera* li haun Malta nafuha bizzejjed.

Is-Sur Carm. Zammit Marmarà ma jistax ma iħosx ruhu uisk obligat ghal gentilezza u cortesia li il Professur Dalmasso uergha leih f'din iz-ziara. Chif ucoll ghal pacenzia, li hā hu u'l professuri l'oħra biex ifissru l'is-Sur Zammit Marmarà l'attivita collha ta li scola. Il visita damet min filghodu cmieni sa chemm beda jidlam.

PATATA TA' MALTA
GHAS-SUIEK TAL OLANDA

Ingibu din l'ittra ghat-tuissija u parir
tal bdieua.

Minn Rotterdam,
Lill-Editur tad-*Daily Malta Chronicle*

Sinjur,

Hija b'ghokla cbara, u mgieghel biss minn xi circostanzi, li jena, se'nit-bloc f'it tal uisa' fil-gazzetta tieghec sabiecx nithad-det fuk haġa li ggiblec hniena. Dil haġa, ghalchemm, hija ta' siui cbir u mill'ictar, seu ghal dac li hu tnissil u prodott ta' uahda mill'ghelejjeġ cbar tal-Gzira taghcom, u li ghandha x'taksam mal-esportazzjoni li thalli l-kligh, chemm ucoll bhala oggett li kiegheġ jinbaghat u jidhol f'Rotterdam (l'artijiet tal-Olanda), — l'icbar suk li jinsab fl'art tal Europa. Dil haġa, chif irrid infisser ruhi, hija il Patata ta' Malta. Minn bosta snin l'haun dana l-pajjiz chien jigi iprovdut min-nofs Jannar san-nofs ta' Gunju b'xorta u ghamliet ta' patata mill'ahjar u l'ictar smata u li sas sena 1925 chienet ictar dejjem inghogbot ghall'ahhar min-nies li chellhom x'jaksmu fin-negozju taghha. Sa dic il habta, il patata ta' Malta dejjem chieniu jistenneuha tasal cull sena bhala frott, milli jidher, l'ictar bnin. Dauna chieniu zminijiet mita l'bidui Malti chier ikis u jindocra seuua l'interessi tieghu billi ta' cull sena chien jordna mill'Irlanda zerriegha ta' patata safja u m'hux ihares u imil lejn ir-rohs tal haġa minnghajr ma jkis il qualita' baxxa tal-frott li jixtri. Sa haun ix-xerrej malti chien miexi bil ghalak collu u sccond ma titlob is-sengha tal-cummerc.

Ma dan collu, iz-zminijiet tbiddlu u il-prodott u il-cummerc ta' dana l'oggett tbiddlu maghhom. Minn tliet snin il haun dan il-prodott uakk ghal collox ghal dic li hi ghamla tajba u prezz li sata' jgib, — u minn dac li deber dan l'ahhar fl'imhazen tal bejgh, — minn dan l'oggett E kabel chien smat u mfittez m'hux f'it, ma bakax blief id-dell tieghu. Fis-snin ta' kabel, il-crietel

ta' Malta, li chieniu maghrufa hafna, icun fihom ictarx minn dejjem patata imdakksa, ippaccjhata seuua, patata mhaula fil-hamri, sabiha u bil-katgha safra, — u dan chien icun oggett maghzul u mill'ahjar. Il patata tax-xitua li uaslet dis-sena chienet irkika hafna, lahamba bajdani, imhaua fl-bajjad.

Ma nistagheġ xejn chif mita r-neguzjant Malti gie diex joffri dana l'irmixc fis-suek ta' pajjizna l'isem sabih li chelha dil patata chellu jonkos bil bosta. Ara chemm hu hecc, is-suek taghna il-lum jinsabu neksin mil-Patata ta' Malta li biha jistghu jfornu l'ahjar nies tal-pajjiz. Taghha il-lum uiehed jista' jgib prezz tajjeb, imma nbaghad jinhtieg li il frott icun ta' xorta, ghamla u ghażla tajba chif iridha ix-xerrej.

Jiena ctibt din l'ittra bil hsiel li dina sservi tas-seu bhala tuissija lin-nies li ghandhom x'jaksmu fin-negozju taghha u sabiecx daun ifittxu jiehd u hsiel ibiddu il mod li bih keghdin jimxu. Jiena xtakt nazi parir lil min jahdem dan il-prodott sabiecx jaghem cundizzjonijiet b'regolamenti ebsin fuk il ghażla taz-zerriegha tajba li ghandta tingiebh ghall'Malta Ghandu icun hemm Cumitat b'setgha li jiekaf u jmexxi hu fuk ix-xorta taz-zerriegha tal patata li tidhol Malta, chif ucoll li jati id-daul sccond ma titlob is-sengha fuk il ghażla ta' l'art li hi l'ictar xierka ghaż-zrigh u tnissil tal patata. Barra minn dana xtakt ucoll inuissi lil dauc in-negozjanti li isiefru dan il-prodott ta' Malta sabiecx izommu ghajnejhom mif-tuha fuk il ghażla u l'imballar tal-mercantuzija li jibaghtu barra. M'ghandhomx ihallu li titghabba ghal barra blief patata li tcon jahket seuua u li ma tconx marida, — patata mdakksa u nadifa.

Barra minn dan, il-crietel uzati ghat-taghbija u garr tal patata ghandhom icunu tal fagu. Milli jidher fit-taghbijiet tas-snin ta' kabel, il-crietel colha li icunu magh mulin minn injam iehor li mbux tal-fagu, jaslu spiss fi stat becc imgharrak l'istaghu nghidu li l'ispiza tat-tisujiet li jcollhom isiru fihom hija achar mill'prezz li uiehed icollu jonfok biex daun il-crietel jaghmilhom b'injam tal-fagu.

Collox fuk collox narau illi il-lum kabel għada jahtieg tasseu li dauc l-ixirca ta' nies li għandhom sehem fil prodott, fil cummeré u f'esportazjoni tal Patata ta' Malta għandhom jingħabdu u iħabircu biex jergġhu jergfku il giet ta' dan il prodott,— u dana billi jergġhu jahdmu dan il prodott u jimxu bħal kabel.

Sabiex dan il prodott jarga' jigi' għalli chien u jgib flusu jahtieg li jittiehdu mezz mill'ictar fis u chif jixrak.

(ft.) J. A. STOKDYK S.E.

tad-ditta J. A. Stokdyk & Co

Importaturi tal-Patata
u tal-Basal.

Il Kaddis Bidui SANT'ISIDORU

Il hajja tighu fi ftit cliem, miġiuba mill Can. Dun Vincenz Vella A. T., S. T. B., *Id-dedicata lis-Sur C. Zammit Marmara* Direttur ta dan il meħtieġ kari "Il Bidui" (l'aħħar biċċa)

Missier u Omm chieņu jinsabu uisk affitti u imbicchija għaliex tilfu l'ictar consolazzjoni taħhom, tfajjel helu u unicu li chellom. Xein ma serviet il cura li għamlulu għaliex il mingel tal meut hasdu fil fur tal giuvintu tighu. Colla imbicchija marru uas-sluh sal kabar. Imuasslin fil hin li sejrjn jatut: l'aħħar beusa fuk dac il uicc chiesah tighr: sabiex ma jarauhx iz'ed. Eocu li jid-rilhom: Sant Isidoru li mahhom tkaddes u kallom "Għaliex ma tlabtux lili, jena pront biex naklalcem min għand Alla, il hajja ta dan l maħbub Iben tagħcom," u fil uakt jarfa idu, iħiercu u it-tfajjel ikum kauui u shiet jicconsla il genituri tighu, li daun għaxjin bil ferh, intefgħu għarcupteihom jizzihajr lil dac il cbir benefattur taħhom. Il poplu collu li chien miġmuh ma duar duc il genituri, bakgha mistgħageb b'dan il miracu u cullhadd beda igħajjat "Viva Sant'Isidoru".

Ermanno Domineque, ragel tax-xoghol, hin bla uakt marid u fi stess hin ghama min ghaineih] it-tnein. Collu imdejjak u

flimchien mal famiglia imbicchi, marru jitolbu fuk il kabar ta Sant'Isidoru. Dan il missier hanin sama it-talb taħhom u ragia tah id-daul f'ghaineih bħal kabel, u anzi quasi aħjar min ta kabel, chellu donnu zeug chuicheb. Għal dan il miracu cullhadd stagħgeb, u dan Ermanno sabiex jati xhieda ta imħabbtu lejħ u izzihair min dac collu li għamel mighu ta pranzu lil fokra ad unur minn tighu u ingiabru min cull xorta ta fokra. Issa Sant'Isidoru ma hux biss li hu cuntent b'dan collu, imma ucoll ried jghamel miracu icbar, bħal ma għamel Sidna Gesù Cristu, meta chien jinsab fid-desert, l'ichel, il hobs u ix-xorb li chien hemm fuk il meida, uara li chlelu. Xebghu ħadu mahhom u chien baka actar milli chien hemm kabel. Ermanno mistageb b'dan il miracu irracconta collox lill dauc il mistednin, u daun b'vuci uahda u b'kalc uahda irringrazziau lill dan il Kaddis Bidui u nisslu geuua klubbom devozjoni l'actar cbira lejħ, għaliex rau li hu tasseu il missier tal fokra.

Imseichen midneb chien jinsab, u dan imħabba fid dnubiet li chien għamel gie invasat mid-demonji, Mistrieħ ma chellu katt, gio l'infern min din id-dinja. Sama' bl'ghegiubijet ta dan il Kaddis Bidui għalech mar bosta drabi fuk kabru jitolbu li jehlisu min daun id-demonji li it-turmentauħ. Uara tant talb Isidoru chellu ħniena minnu u kalalu il grazzia mixtieka.

Il gisem ta dana il kaddis Bidui, għadu donnu ta uieħed haj u minnhu hierga fueiha tal Genna. Dan biss hu bizzejjed sabiex jghein il kdusija tighu.

Ir-Regina ta Spauja Donna Giovanna, mart is-Sultan D. Enrico II giet sabiex tghamel ziara lil gisem imkaddes ta Isodoru gibet rigali l'actar prezziosi għalliec riedet tieħu mahha reliquia, kabet biċċia minn drighu, sabiex teħoda mahha. Imma malair hassa hazin tant kauui li donna chieņet uaslet għal meut. Allura raw bicciar li Sant Isidoru ma ridx li gismu intifes. Malli reggħet raddet id-drieħ, reggħet giet bħal kabel kauuija u shieħa.

Li stess giara lill uahda dama nobbli tar-Regina Isabella. Dari għal cbira devo-

zioni li chella versu lejb, uara li b kima. cbara zaritu gibditlu sabgha min sieku. Imma malair Isidoru zamma iebsa, la setghef tmur l'hemm u l'ankas l'haun. Malli kghedet is-sabgha mvejn haditu barget il barra kaurija u shieha.

Jecc irrid ngheid il miracoli colla l saru min dan il kaddis Bidui sgur li katt ma nispiccia, biss ngheid dac li Gesù Cristu kal lid-dixxipoli ta San Giuan il Batista.

"L'ghomia jarau, it-truxi jisimgha, iz-zopop jimxu, il morda ifieku, il mejt.n jir-zoxtau, u cull xorta ta mard ifieku minhu". L'euuel cull min resak lejn il kabara ta Isidoru kalghu is-sabha, ghaliech minhu tohrog' virtu' li is-sabbah il cullhadd 'virtus ex illo exhibit et sanabat omnes."

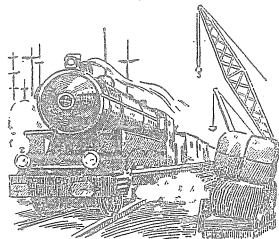
Jum ta ferh u ta hena chienet il giurnata 2 ta Marzu 1622 li fha il Papa Gregoriu XV. talla fuk l'artali il cbar Patrun taghna S. Isidoru. X'gloria, x'unur chemmu cbar chien ghal dan il-Kaddis, mita bniedem tant umili, bidui, chellu icun is-Santificat flim-chien mal cbar fundatur tal Gesuti S. Ignaziu, mal cbara Dutteressa S. Teresa

u mal cbar Apostolu San Frangiscu Saveriu Verament li Alla Jesalta l'umili. Isidoru bhala uarda tal violi uarda lactar cehejena resak ghakkat il curuna ta lizbah furi u chif il viola bil fuha tabha ghalchemm cehejena tinxtam min cullemchien echu coll kdsutu chienet u hi l'ghageb ta culha:

Allura id-devozioni tighu actar chibre-, il popoli colla bdeu jirricorru leih, u culbat jakla min ghandu dauc il grazzi colla li icollbu bzon, b'mod speciali il Bdieua. Im-mella lilcom b'mod speciali il Bdieua neit, jirricorru Leih fil bznijet taghcom, u issibuh il veru missier hanin maghcom. Imma kabel xejn hemm bzon li intom timtitau il virtu' tighu tgheixu bhala umili haddiema it-gbhama taghcom dejjem f'Alla, bhalma chin dan il Kaddis Patrun taghcom. Ficciu immela ix-xerdu il kima tighu sostcom haddiema tar-raba, imgbat tarau chem ghainuna icolcom fix-xoghol kauui u ibes taghcom, u chif il Barca f'Alla tinxteret fukechom, ir-raba taghcom, u ghal cull Kamha tindt elf. imgbhad il gloria tal genna.

TMIEM.

"EXPORTATION-IMPORTATION"

REVUE MONDIALE

CUMMERC
INDUSTRIA
AGRIGOLTURA.

10, Rue Saint-Roch, 10
PARIS. (1er)

Domandi min ghand negozianti ippubblicati f'dan il giurnal b'xejn. Informazionijet jigiu moghtija ta Fattorji Francisi.

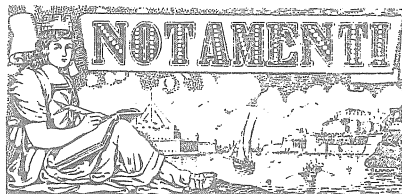
L'ufficciu u in-nies taghna jigiu mkgheda ghad-disposizioni ta dauc in-negozianti li izuru Franza u natu cull assistenza mehtiega.

Cull hargia tal giurnal "Exportation-Importation" figha informazionijet importanti fuk huejjeġ li jintghamlu fi Franza.

Sottoscrizioni ghal sena (12 in-numru 80 franc).

Copja campiumu tintbghad lilech b'xejn

(Semmi IL BIDUI meta ticblina).

Nirringrazziau lis-Sur Fons. M. Galea ghaz-zeug cotba sbieħ li bghatilna. *Il Ctieb ta li Imħallin* miġiub bil Malti u mfsser fil kasir f'għandu jinsab f'idejn culhatt. Sa fejn nafu hu uiehed mill'ekdem tal Bibbia,⁶ u barra milli fieh bosta tghalim, mictub b'mod li għandu jati piacer lil min jakraħ. Il ctieb l'jeħor hu *Ctieb il-Ghana ta David* fieh 288 pagina u stampat fuk carta taiba, jimbieħ xelin biss fil-libreria Muscat ta Sda. Mercanti. B'daun il cotba li dan l'aħħar ħareg is-Sur Fons. Galea uera tas-seu li mil bidu sa l'aħħar il ħajja tiegħu idedica għat-tixrid ta kari mill'aħjar u ta tagħlim. L'ebda cliem ma icuu biz-zejjed biex juri chemm huma meħtiega daun il cotba, u culhatt-cull Malti għandu jixtrihom. Nisperau li Alla jati il ghomor lis-sur Fons ħalli icompli izejjen il Catina tal cotba li contnuamert kghed johroġ għal gid tal Maltin.

Nirringrazziau ucoll lil Inġinier Attilio Pizzuto ta l'euuel ctieb tiegħu bil Malti "Tghalim Ħafif fuk L'Elettricità" Nies min din il qualità Malta għanda isselmilhom bil kima għaliex juru illi iz-zmien taħhom jaħluh għal gid ta pajjsihom. Is-sur Pizzuto hilu min zmien tuil jehu interess biex iġhallem lil Maltin diversi huejjeġ

duar l'Elettricità (l'actar xienza moderna) u haun ħafna li sabu impieghi taiba bil għainuna tat-tghalim tiegħu. Il prezz ta dan il ctieb hu 1s. 3d li jinx tara mil Libreria Muscat Sda. Mercanti. Natu prosit lis-Sur Pizzuto u nisperau li f'kasir zmien jurina xogħol jeħor min tiegħu.

Bosta stakseuna duar l'avvis li deher f'aħħar numru tal "Il Bidui" tas-"Sun Life of Candaa" Dic il Cumpania għanda ufficciu f'Malta chif ucoll f'Għaudex. Is-Sur Robert Formosa li jghokod Sda. S. Giovanni Battista No. 45, Sliema, jghati bil kalb collha informazzioni lil dauc li jixtieku jassigurau ruħhom. Morru għandu jhu icbulu u jigi għandcom hu stess.

Min sitt premijet fuk il kamħ li intghatau nhar l'innaria fil "Uiria tal Buschett" ħamsa ittiehdu min Francisch Grech ta Haxxiul, mir-Rabat għal kamħ li demmel bin-Nitrat tas-Soda.

IL HAJJA TAL KADDIS BIDUI SAN ISIDORU tispiccia f'dan in-numru. Il Ħabib tagħna Can. Dun. V. Vella, jixtiek li johrog din il Hajja fi ctieb zgheir u jixtiek jaf chemm hemm mil karrejja tagħna li jissieħbu figħa. Aħna nisperau li il karrejja tghana jissieħbu figħa collha. L'Idirizz ta Dun Vicenz hu 172 Via Boschetto Rabato Malta, hu dauc li iridu jissieħbu jistghu jictbu lilu jhu imorru għandu.

RINGRAZZIAMENT. Nirringrazziau b'kalbna collha lil Cappillani collha ta Malta u Għaudex chif

ucoll diversi persuni oħra, ta l'ittri sbieħ li bghatulna fuk il gid li kghed jghamel il periodicu taghna f'caun il gzejjer.

* *

Ngharrfu lil ħbieb taghna chemm bdieua u delettanti li ghogiobhom jistiednu lid-Direttur (Is-Sur C. Zammit Marmarà) biex izur ir-raba' jeu gionna taħhom li hu kghed jehu notament taħhom collha, u jispera li ma idumx ma jissodisfa lil ħbieb tighu li għadu ma marx għandhom.

* *

Irceveina bosta ittri sbieħ duar l'uzu tan-Nitrat tas-Soda tal Chili li taħhom nirringraziau lil min bghathom: Jid-dispiacina ħafna li, chemm cauc li jithattu fuk ir-risultati sbieħ mill'usu tan-Nitrat chif ucoll oħrain li jthattu fuk affarijiet oħra, ma jistghux jigi ippublicati fuk dan il Periodicu jecc ma icunx fihom l'isem u l'indirizz ta min bghathom.

Nitolbu lil karrejja taghna jghamlu attenzioni partuculari li jifferma l'ittri collha li jibghatulna. Ħafna mill'ittri jaslulna mingħair isem, il biccia il cbira jitolbu copia tal "Bidui;" daun, m'ghandniex xi ngeidu jehduha contra taghna li ma nibghatulhomx dac li talbu, xejn ma jaħsbu li chienet tcun ix-xeuka taghna li nissodisfauhom chiecu conna nistghu ninduwnau min għand min jigi daun l'ittri! *Kabel tghalak l'ittra cun sgur li għamilt ismec, cunjomoc u fejn tokghod.*

* *

Chelna piacir narau it-tractors ta Fordsons li giebet id-ditta Gasan, (tal-Lubjana) ta Sda. Reale, il Belt. Daun it-tractors deħlin għ.eħhom

f'uzu, u ħagia naturali, m'hemmx ra-giuni għala m'ghandomx jidħlu meta bihom tghamel xogħol uisk tajjeb u tiffirra *zmien u flus!* Is-Sur Gasan jinsab pront biex juri tractor jaħdem lil min jinteressa ruħu!

In-Nitrat tas-Soda tal Chili u il Prodotti tal Kmuh.

—:—

L'Uzu tan-Nitrat tas-Soda f'Agri-cultura il-lum li ħurnata jinsab urric-mandat mill'akua xienzati tad-dinja collha. Mindu sabu illi il Jodiu jen-ħtieg ħafna chemm għal bniedem, għall'animali chif ucoll għal pianti, in-Nitrat tas-Soda sar actar popolari għaliex sieħ ucoll parti zgheira ta jodiu li hi uisk meħtiega bħal ma ħia għedna, u bħal ma għad nuru il kud-diem f'ħargia oħra tal "Bidui".

Izda barra min dan, il chimica sabet xi ħagia uisk importanti duar l'uzu tan-Nitrat tas-Soda. Fis-sabieħ periodicu "*The Industrial Chemist*" li johrog cull xahar, f'articolu "*Studies in Cereal Chemistry*" insibu ir-risultati li ħadu uara studji cbar fuk il chimica tal kmuh.

S'issa ħia deheru ħames articoli fuk dan is-suggett li beda fil ħargia ta Marzu, mictub mil *Cap Spiziar T. H. Fairbrother, M. Sc., F.I.C.*, etc. u fihom uera chemm hu meħtieg in-Nitrat tas-Soda, li *barra milli jati prodott akua IL KAMH ICUN ITJEB, U JATI TKIEK UISK AHJAR U ACTAR SUSTANZIUS.*

DARBA CHIEN HEMM TLIET BDIEUA .....

Darba chien hemm tliet bdieua Bidui A, Bidui B, u Bidui C.

Bidui "A", chien ihobb jitghallem hafna fuk il biedia. Chien jakra cull chitba li tohrog fuk il coltivazioni tar-raba', izda chien trascurat L'affarijet tighu ihallihom mill-lum ghal ghada, min ghada ghal pitghada u ċejjem jibda ix-xoghol, (b'hal m'hu il bexx ghal marda tal patata,) uara iz-zmien li imissu. B'hecc il marda jeu l'insett jector, u il bexx icun tard uisk.

Bidui "B", chien actar ghakli. Hu chien jghamel bhal Bidui A, riguard kari ta cotba, u chien ifttex li jitghallem chemm jista. Dan chien jghamel collox fil uakt, u jilka il mard anchi kabel jifaccia, *izda chien xhieh*. Mita jigi ghax-xiri tal ghodod tar-raba' chien ifttex l'orhos, u'l mistura tal bexx, chien ifttex dejjem l'irhis.

Bidui "C", chien actar ghakli mit-tnejn l'ohra. Barra milli chien ifttex li jitghallem, chien jghamel collox fuaktu. Mita jigi ghax-xiri tal ghodod tar-raba chien ifttex qualita' tajba. Hu xtara pompa tal bexx tal marca "**IRON ARM**" ghax daun huma pompi famusi, mghamuia mill'akua dar ta ingienieri Inglisi LI JIFMHU FIL BIEDIA. Daun il pompi huma ta qualita' uisk superiuri u uisk economici f'uzu; bighom *tbiddel ir-rekka tal bexx u ghall liema nahha trid int*. Din hi il pompa li cull bidui ghakli ghandu icollu!

UASAL IZ-ZMIEN TAL GIABRA;

Bidui "A", sab prodott irkiek u marid u ma jisua xejn.

Bidui "B", chellu prodott fit ahjar, imma billi il pompa tal bexx li chellu ma chinitx pompa mghamula chif titlob iz-xienza, il bexx ma jolkotc il uerak seua; b'hecc il marda kabdet xi dakxejn u'l prodott ma giex chif imissu. Hu tilef kafna flus u beinu u bejn ruhu kal "**SEUUA JGHAIDU LI L'IRHIS GHALI**".

Bidui "C", Chien minfuñ uisk bieħ in-nifsu, u chellu elf ragiun! Ir-raħal collhu itieħ il prosit! Ha giabra ta patata li ma chienx hemm bħa'a! Hu kala hafna flus u stghana. Il flus li nefak izjed fil ghodda giebhom mil klieħ li kala izjed *seuuel* sena. Cullhatt chien jgheir ghalieħ, u ma culhatt chien mizmum bhala l'ahjar bidui tar-raħal tighu.

Int ucoll tista tcun bidui stmat, bidui bil ghakal. Ftacar dejjem li l'akua pompi tal bexx huma tal marca Ingliša

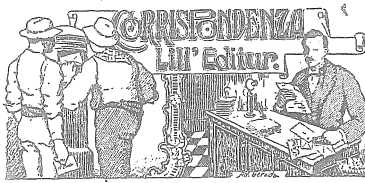
"IRON ARM"

pompi mghamula scond ix-xienza li titlob il biedia, u m'hux mghamula ta cafcac biex jinbighu b'irhis; biex tbieħ b'irhis trid tuza material hazin. Il pompi ta bexx tal marca "**IRON ARM**" huma mghamula mill'ifjen ram, li ghandu iservic ghomroc collhu.

Mur gharahom u ghara chif jahdmu ghand:

G. M. BUGEJA & Co., 25 Sda. Forri, Valletta—MALTA.

F. MASINI, 88 Sda. Malsatorno, GHAUDEX.

Chif jahsiba Gian Maria Mangion
tal Mosta.

Sur Editur,

Il gzejjer tghana, zgħar chemm huma zgħar jaħ l-kamh taħhom. Il bdieuwa jzommu għal għejxien u jbiegħu li icun zejjed, lil huħom pajżani. Il kamh, safi chemm hua safi; irid jinħasel u jtnakka min dac iż-żrar u tub irkiek li icun hemm miegħu; minn xi għabra li tintgħamel minnu n-nifsu, u biex isir dan ix-xogħol m'hemmx bzonn ta bosta għodod, iżda ftit tal hapta.

Haut jeu mastella; għarbiel tax-xgħar jeu ħajt tal metall, landa jeu barmil li huma l'għodda colla. Fil haut uieħed għandu jixhet katra ilma għiela li icun hemm fejn jgħoum tajjeb il għarbiel; imbgħad, il uieħed jakbad il għarbiel f'idu u l'ieħor bil-landa mimlija bil kamh biex iċarċru fil għarbiel. Il ħassiel għandu iżomm l'għarbiel taħt uieċ l'ilma b'idejħ miftuħa uahda cull naha, u fil waħt li jibda iċarċar, jibda ihaddem idejħ billi inizzel chemm xejn il uahda u ita la nitfa lill'ohra; jafas ftit l'għarbiel il gemb ta sidru fil waħt li l-gemb lieħor jitle. b'mod li il kamh fil għarbiel jibda idur maċ-ċieħ.

Dan ix-xogħol għandu icun miexi helu helu u jittlob li isir chemm xejn bil scossi biex l'ilma jidhol fil għarbiel mirn taħt ftit bill forza biex jarfa il kamh u jittgħu barra, u fil għarbiel jibka dak iż-żrar, iżda l-ħassiel waħt li idauħar il għarbiel katt ma għandu iressak idejħ il inċien, għandu iżommhom f'issi biex dac iż-żrar li jirrafra bill torza ta l'ilma (billi tkil iżjed mill kamh) jaka fejn ċien.

Meta uieħed jara li il haut intela u ma jistax iġħauħem lil għarbiel, jitlek dac ix-xogħol u jarfa b'idejħ in-naqal li icun fil

uieċ; imbgħad jarfa il kamh f'koffa li teun maħduma fu u ipoġġija fuk il haut fuk zeuġ għondiet, u jittgħala fuka l'ilma safi u iħares minn taħt sa jara li l'ilma ma għadux nieħel imdardar; imbgħad jara li toktor jehoda għal inxi.

Billi f'Malta m'għandniex mne'n in-ħarbtu, ma duħar il maħsel għandna nifrxu xi ħaġja biex jingjibar it-tixrid. Cull darba li uieħed jekaf mill ħasil għandu jara jecċ l'għarbiel tghabbieħ biż-żrar, u billi icun hemm il kamh miegħu għandu jtnehħa biex jirtema iż-żrar, għalecc sabieħ teħes minnu, miss id-drapp tal għarbiel ma l'ilma u iġbdu leju u erfghu min-naħa tigħec, saħemm jingħar fil gemb ta barra; imbgħad, nizzel chemm xejn bis-saħt dac il gemb go l'ilma u dabħal malair idec fil għarbiel u għaddi subaje miftuħa minn fuku mingħajr ma tuwiss miegħu, u ergja għamel dan saħem tigħor il kamħiet gozż għalihom, u iż-żrar jeu tigħru b'idec u tittgħu barra inċhella għamlu gozż, u dauħar il għarbiel u kighed idec il-leminija bein il gzaż (jeuħ teun lemin) u scossia l-barra il gozż faż-żrar. Il kamh mela xħin jinħasel jittieħed f'xi post li ma jistax jittasbar, u hemm jif-ferrex għax-xemx, cultant taħuda u jithalla sa jinxf seua. In-naqal li jirrafra għandu jittpoggja f'xi ħaġja sa jittasa ix-xogħol collu u flinċien mat-tixrid ta ma duħar il maħsel jittpoggja f'post iħor xemxi u xħin jinxf jisua b'għalf għat-tigieg.

GIO MARIA MANGION

No. 36 Strada S. Giovanni Musta.

*
* *

Dac li hu u dac li mhux.

Sur Editur,

Min krani fil ċitħba ta kabel din, nis-ħajlu jistenna grajja ta ċħif ħarget il prova tiegħi li cont mort għamilt għand Peppi ħr-raba' tiegħi tal Imghieret; fuk il Uied ta Ras-ħanżir.

Giara li l'għada għamlet xita kaujja li ġiarret il ħaurija bis-sustanza li flħa cont għamilt, u għalhecc tliħna il kaleb u il għejna! Mill banda l'ohra, il Bidui mali, ma nisħix inġħid, li m'akħnieħ! Uara xi xħar cont mort inżur

dac li ghamilt, sejjant lill Peppi mal erba' ti-rjeh tal ghelieki u hadd ma uiegeb, imbghat dhalt jen biex nara. Insib il pataca maktugha bla ma thalleu dauc l'erba tal prova li cont sakkej, biex nara x'giara nara li jen cont tait in-nitra! Insi^o il gidra bla uerak u quasi bla frieghi: collha meculin bid-dudu dac l'isir farfett, l basal imchisser u mghaffeg u haxix salvagg addocé! X'imsejena cultivax oni maktija! Uhh, chemm hu kalil ix-xoghol biex iddettes f'ras il bidui makti.

Gladni nara il Peppi, jahastra, f'xemx tisreg, takli l' gebel, jakleb biz-zappun, jati id-demel u jaghmel il banchi, biex imbghad is-sustanza (jecc katt jista ieun fih sustanza) ta dic il qualita ta demel (cioe craret, tiben, haxix niexef, trab isued ecc.) koghda tittiehed mil haxix hazin floe mill prodotti! M'ahnix!—L'euel f'xemx tisreg, taghzak, takleb, iddemmel tonkof flusec f'dan id-demel, u kbiela, u taktieh il ka'b ghal hsara u x'naf jen, biex imbghad nara li ma taghmilx chif iussuc icolce f'it gidra, thalliha 'bla ma iddurha biex tnakkiha mid-dud, li dan id-dud ghan-nckkas tighecc jicolloc collox! M'ahnix!

Ili inghergher bil fomm u bil chitba tul ta zmien u inghergher ucoll kighed fi ctieb zgheir xoghol tighi li ghadu ma rax id-daul, li semmeitu "Il Hxejjex-Salvaggi Maltin", li kisu Dizunariu bil Malti, Latin, Inglis, Talian ghal hxejjex, fein fih, bejn uiehed u ihor nghid li il Bidui Malti katt fi moghddi ma chellu il min sena gballmu fuk il cultura tar-raba; u mn'Alla li issa beda jara huejjeg serji fuk din is-sengha mindu beda johrog dan l'imbierec ta "Bidui".

Meta il bidui taghna jilhak fit-teorija u l'prattica tal cultura agricola lill bidui American jcu Australian?

X'differenza tghaddi ghal *hsieb* tal cultura bejn il bidui malti chif bidui taz-zeug obar pajizi fuk imsemmija! Bil chelma *hsieb* irrid infasser *sengha* u *taghlim*, u mhcx cumdita u cobor ta art, ghaliecx x'ukud iuegbuc "x'ghandom x'jaksmu l'America u l'Australia hdein id-cchejca Malta? L'America u l'Australia ghall co-

bor taghhom jitolbu il macni, imma f'Malta ma tistax tuza macni" bla jistghu jicconsidra li il kartalla hja bil ghamla tal bixchilla!

U le! mbux dan hua il pont! Jen irrid inghid fil hila, fit-taghlim, fil hsieb li uiehed jebu biex jitghallem! Il Malti, tgheidlu chemm tgheidlu ma iridx jisma igheidlec li hecc chien jaghmel in-nannu ighidlec li il gid Alla jibghatu, u mitt fettuka ohra. Tajjed, dan nafuh, imma Alla ighidlec "Ghin ruhec biex jen inghinec". Alla l'imbierec m'hux sejjer igiblec il hobz taht halkec jecc int ma tizrax kamh, ghaliecx nara li il bniedem dneb fl'Eden, Alla kallu li mil-lum il kuddiem hemm bzonn li jahdem l'art biex jecol.

Il Bidui tal art imdaula jistudia chif f'din is-sena jaghmel uicc ir-raba ahajr minn snin ohra; jistudia il hamrija, jistudia x'fihla gio fihla, jistudia chif jah-dima ahajr, jistudia ghaliecx trodd u ghaliecx ma troddx, jistudia chif ihaffet mix-xoghol biex isibu klieh, jistudia l'ilma, lis-sigiar, il hxejjex, il mard tahhom, l'aria ta li stagiuni, iz-zrieh, u mitt hag'ohra; u tarah nara ghaxar snin jarfa mix-xoghol jaghmel il contijet u inelli lill hattiehor.

Tasseu li il Bidui ta barra, spacialment ta daun iz-zeug artijet li semmejna, hua mghejjun mill Gvern, imma, chif gia ghidt "ghin ruhec biex Alla ighinec", u trid li jen nghinec. Jecc int, li hu ioteress tighecc li thabrec u ma thabrix, trid u tistenna il hadtiehor ihabrec ghalic? Jecc il Gvern-(nahseb jen) jara li il bidui kieghed jisma il cliem, imma l'imsejlen ma jistax jagha mel iehor, ghandu mnein ma l'euel talba kasira jekaf chif ghandu jekaf, imma jecc jara l'ostinazioni x'ruh tibka?

Ghal ghajnuha, infatti, narau minn dac li kraina f'giurnal, cioe li Ministru tal Gvern malair ta uiden ta dac li chiteb uiehed mill hbieb taghna, C. Sant, duar iz-zamma tan-nahal u il haxix, saghtar, li ghandu x'jaksam mieghu. Il Ministru sama malajr u irid jaghmel ligi contra il kerda tas-saghtar, ecc. Taraux!

Collu ciatj, id-dinja tbiddlet (tempora mutantur) u ghalhecc hemm bzonn li nitbiddlu mahha. Li chiecu m'ghandniex

immejlu rasna li in-Nitrat tas-Soda m'hux invenzioni ta' dermel scond iż-żmien u għalbecc hu itjeb minn hafna trab mah-nug, ankas ma għandna immejlc rasna li trcheb carrozza-motor m'hux ahjar milli tircheb fuk gherk ta' hmar, li tibghat ittra bil posta m'hux ahjar milli l'ittra tmur biha int, li tara bid-daul elettricu m'hux ahjar mill imzelleġ collu żejt mtsbieh, li issajjar fuk spiritura "Primus" m'Lux ahjar minn cheur bil hatab collu duhhan! Mur l'America b'daun l'ideat kodma u tara ehif ma tistax tagħmilha jcu tghix f'die l'art, u safrattant l'America hia die l'art tal gid, u minn hemm nitahjru imorru ingibu xi sold, cioè fein m'hemmx daun l'ideat kodma.

Intant, jecc nokogħdu nitchellmu fuk hecc, daks chemm għandna x'ingħidu, žgur li ma nispiciaux. Immela nitchellmu f'it xort'ohra.

In-nahha li minnha jibda jidher id-daul hia minn fein titla ix-xemx. Kieghed jid-hirli li anche mill chittieba Maltin fuk huejjeġ ir-raba u dac li jati, bka, na ucol nekstin. Nara, per eżempju, li mil ismijet val hxejjeg bil malti bkajna lura. Quasi cull nazion għandu l'ismijet collha bi lsien u ta cull haxixa li timbet fl'ar: tieghu; ahna il Maltin bkajna uisk dghajfin. Eżempju:

Ahna għandna ir-razza tal haxixa *Xaxixia-pepprina*. Hemm bosta għamliet ta' pepprin, u safrattant il daun collha inseibulhom b'isem uiehed, ta' *Pepprin*. M'hux hecc hadtiehor; hadtiehor għal coll uahda għandu l'isem għaliha, għax il chittieba bierin tagħhom hasbu biex tauha l'isem bil mictub u din bakghet u il poplu tghallew.

Dauc li l'actar huma mehjala (tal hila) haun Malta fl gherf tal hxejjex, misom jingħakdu u imorru iduru isibu il cull haxixa ta' bla isem bi lsien l'art - jatuba isem ragiunevoli tabha. Bħalliebicu hemm it-Tenghuta (*Euphorbia*). Minn dia hemm xi 15 il varietà u il daun collha nseihulhom *Tenghut*! Uahda biss, li hi l'*Euphorbia Chamæsyce* li tajnha l'isem ta' Gem-musa. Il bkija collha tenghut, Iva allura dauc l'imorru iduru il hxejjex biex jatu

hom isem ġdid u għakli isibu lit terghuta per esempiu *Euphorbia peplis*, Lin, u lil din isemmula *Tenghuta hmajra*; *Tenghuta halib kattusi* lil E. *Heliossespia*; *Tenghuta xechija* lil E. *Spinosa*; *Tenghuta tahrija* lil E. *paralios*; *Tenghuta xaghmija* lil E. *Aleppica*; u hecc lil bkija Hecc jagħmlu mal hxejjeg collha li għandhom iżjed minn varietà uahda bla isem malti, sachemm ma ihallux uahda.

Safein naf jen, barr: li huma quasi mad-dinja collha bil latin. l'Inglesi, il Francisi it-Taliani, il Grieghi, ecc. collha għardhom l'isem għal cull uahda bi lsienhom.

B'hecc insemmulhom collha li il kud-diem jindrau, il karrej (student) jitgħallim-hom, il bidui jibda jagħrafhom b'dac l'isem u jehlu maż-żmien. B'hecc ucoll tigi biex tiftter fuk etieb tal gherf issib għall liema haxixa icun kieghed jitchellem l'autur u ngħaddu pass il kuddiem bħal nazioni-jet ohra.

JUANN MAMO.

EKRED DAUC L'INSETTI

Fost l'insetti li imissu il prodotti, insibu uiehed li joctor malair uisk u jghamel hšara mill'icbar chemm fl gionna u chemm fir-raba. Dan hu dac li jifaccia kiesu nemus zgheir li ahna inseihulu "*Afis*" igherbeb il aerak u ma ihallihomx jav-vanzau, u billi il aerak hu' il pulman, il pianta li toun, katt ma tista tigi il kud diem. Il bdiena ehienu sicuit jistaksu għal medicina biex jekerduh, specialment u berghout li imiss il hmiemel u jek-ridhom.

Id-ditta Bugeja ta' 25 Sda. Forri il Belt, hasbet ucoll għal dan, u issa ordnat jinħadmu apposta għaligha medicina ta' Picbar finizza, li barra milli tekred malair CULL XORTA TA' INSETTI, fi stess hin permezz ta' l'ahjar compozizionijet li sabet ix-xienza dan l'ahjar hi ucoll thares il prodotti min mard jehor bħal meffa ecc. Dan innsab għal beih fi flixchen comdi hafna u bi ffit soldi.

Ixtri uiehed u zommu lest għax tigi bzonn žgur.

MEHTIEG GHAL BDIEUA.

Gaudi il mutur tieghec, zommu f'condizioni taiba minghair ma icolloc bzonn tnaddfu billi tuza il Famus.

"PETROLIU TA L'ASIATIC U BENZINA SHELL"

L'actar petroliu raffinat u speciali ghal muturi li hu uzat mill'akua motoristi tad-dinja. L'akua fabbrichi ta barra jirricmandau dan il famus petroliu Asiatic u Benzina Shell (tal arzella).

UZA LILU U FADDAL IL FLUS!

Jimbieh cull'imchien f'Malta u Ghaudex fit-tankijet HOMOR u SOFOR tal ASIATIC PETROLEUM Coy. LTD. (tal marca ARZELLA).

Zomm dejjem id-dar u r'razzett nadif u hares l'ghar mard billi tuza

☉ SHELL-MORTOL ☉ CHIF TUZAH.

DUBBIEN, NEMUS, ecc.—Ghalak il bibien u it-tuieki collha u zomm il pompa ippantata il barra minnec u ibda roxx. L'euuel is-sakaf u imbaghad il hajt minn fuk s'isfel. Uara li tcun raxxejt *Shell-Mortol* bizzejjed id-dubbien u l'insetti ghal-leuuel jibdeu jittajru l'haun u l'hemm, uara ffit tonkoshom il forza, jistordu, jakghu u imutu.

BARR J BRIGHEJ.—Hott is-sodod, biccia, biccia. Ix-xkuk u it-tghatin ghandhom icunu imraxxin tajeb bill *Shell Mortol* u li strixxi, u il hadid tal ghub ghandhom jigi midluca b'dan il liquidu. L'insetti zghar imutu malajr u il cbar ma idumux hajjin actar minn sitt minuti.

CAMLA U UIRDIEN.—Lbiesi, huejjeġ tal pil ecc. ghandec tfarfathom, tnad-dafhom u tiflihom ghal camla. Il pompa, zommha, xi nofs metru boghod mill'oggett, u ix-*Shell-Mortol* roxxu bill moghod. Il *Mortol* m'hux biss jikred il camla izda anchi il bajd tahha.

IN-NEMEL ecc.—Hemm bzonn illi troxx malajr u bil quantita, biex kabel ma daun l'insetti jiscartau icunu gia hadu *Mortol* bizzejjed. Ghal daun ix-xoghol ahjar tcunu tnejn min-nies. Uiehed biex iroxx u l'ihor malajr ighezzez l'insetti flimchien biex ma ihallihomx jaharbu. Jahtieg uisk illi jigi imraxxa il lochi comdu, il pixxiatur, fejn jinzamm il bzar (zibel) ecc. chif ucoll mal ghub collha tal canni tal ilma. Ghal bidu hemm bzonn li troxx culljum izda uara zmien icun bizzejjed jec troxx darba fil gimgha.

ID-DANNU TAL BIEDIA.—*Shell Mortol* hu mehtieg uisk fl'agricoltura biex jiccubatti l'insetti danneggiusi; biex thares iz-zuiemel, bakar tal halib, animali li jinzamma ghas-simna u anchi tjur ghandec troxxihom il *Shell-Mortol* taht il pil jeu i-rix tahom, l'insetti f'dakka uahda jakghu minn fukhom u imutu. Cull carretun tal bdieua dejjem ghandu icollu ix-*Shell-Mortol* u l'animal ghandu cull tant jigi imraxx. Daun ghandhom jigi imraxxa m'ir-rashom sa dembhom izda min icun kighed iroxxhom jittendi ghal ghajneihom.

Unici Agent. f'Malta **DeGiorgio & Azzopardi 225 Sda. Mercanti-Il Belt.**

Minghairi l'ebda mithna ma tahdem.

L'Armati m'huma xein minghairi.

Mil material tigheti jintghamlu il culleg gi il carti u'l cotba.

Jena nghamel is-sabha u'l kauua tad-dinja.

Jen l'unicu spatar li nistma il cullhatt li stess.

Minghairi il hajja tcun impossibili.

L'omm tiehu minni is-sustanza ghal ulieda.

U L'ahhar il meitin jigu jistrieħu għand i għal dejjem.

Jen l'AGRICOLTURA.

IZ-ZBIB MINGHAIR ZERRIGHA.

—:0:—

GHAMLIET TAZ-ZBIB. Iz-zbib tad-dinja hua principalment ta gherba ghamliet (1) Zbib ebir, li isir principalment mill gheneb Muscatell ta l'Ixandra u hja generalment mgharuf bl'isem ta Muscatell jcu zbib ta Malaga; (2) Zbib mezzan, ta culur cjar u bla zerrigha, isir principalment mill gheneb Sultanina u mgharuf l'ictar bl'isem ta Zbib Sultana; (3) Zbib zgheir, culur scur u bla zerrigha isir l'ictar mill gheneb isued ta Corintu "Grecia", u mgharuf bl'isem ta passulina (4) Zbib ta daks, culur, u kwalitajet varji, isir quasi min qualunqne qualita ta gheneb u imsejjah taht l'isem generali ta Zbib. Hemm taksim ebir u tibdil ta dann l'ghamliet. Ahna seirin ta thattu fak it-tieni u it-tielet ghamla.

IL PRODUZIONI TAZ-ZBIB TAD-DINJA FL'1913.

Ghamliet Principali	Pajjisi	Tanzellati
Muscatell u Sultana	California (America)	65,000
Passulina	Grecia	130,000
Sultana	It-Turchia	23,000
Muscatell	Spagna	20,000
Muscatell u Passulina	L'Australia	14,000

Qualitajet. Iz-zbib ta bla zerrigha isir min gherba qualita ta gheneb bla zerrigha: Sultanina, Sultana, Isued ta Corintu, u abjad ta Corintu. Hemm ucoll qualitajet oħra ta gheneb bla zerrigha jcu quasi bla

zerrigha li huma Sultanina Rosa, Sultanina il Cbira u Monukha Seuda u li huma iccultivati bhala gheneb għal mejda, u li jistghu ucoll isiru zbib bla zerrigha, imma dann ma iccun katt ahjar mill qualitajet li ġia semmejna.

Zbib bla zerrigha isir ucoll mill ghenba Muscatell ta l'Ixandra li ma tcunx imdacera u toħrog minghair zerrigha u li tigi mghazula mill ghenieked meta iccun kghed inaddfuhom u idaksuhom.

Il qualitajet ta Gheneb bla zerrigha u l'usu li isir minnhom chif sejin nghidra:—

ISEM TAL GHENEĦ	UZU
Sultanina	Zbib Sultana li jinsab fil Cummerc
Sultanina Rosa	Gheneb għal mejda
Sultanina Cbira	Iccultivata fil collezionjiet tal gheneb, bhala cursita
Sultana	Qualita inferiuri taz-zbib Sultana tal Cummerc
Isued ta Corintu	Passulina
Abjad ta Corintu	Passulina ta qualita inferiuri
Monukha isued	Gheneb għal mejda
Muscatell li ma iccunx ha iddacera	Muscatel bla zerrigha

SULTANINA, mgharufa l'America bl'isem Thompson's jcu Thompson's Seedless, l'Inghilterra bl'isem Lady de Coverly, fit-Turchia u l'Palestina bl'ismijet Sultanieh u Kishmish tauuali. D'il qualita hia coltivateda fil collezionjiet tal gheneb jcu f'quantitajet zagħar bhala gheneb għal mejda fil pajjisi tal Mediterran.

Hia mgharrufa uisk fil Vant, l'ictarnett fil bnadi shan tal Asia Minuri bhala gheneb ghaz-zbib. Tinsab imxerreda seuua fil Asia u in-nahha tal vant sal Persia u forsi izied il geoua. Minna isir z-zbib genuin Sultana ta Smirna. L'isem Sultanina li bieħ hia mgharufa f'bosta pajjisi, jcu Sultanieh, chif min xi dakkiet tigi mictuba, gej mill belt Sultanieh fil Persia.

Din id-dilia hia vigorosa hafna u fi

trab ghani tghamel zragen tual spiss 30 pied. Daun iz-zragen huma drabi dakxejn irkak u ftit u xejn ciatti ma duar pied hdein iz-zoc principali, huma jittundiau u jehxienu fil biccia tan-nofs tahhm.

L'ghenieket huma cbar hafna ghamla ta lembut u generalment mimlija seuaa. L'ghenba hia tauualija, safra u zghaira u bla ebda zerrigha, m'ghanda ebda toghoma specciali li tilnhass.

SULTANINA Rosa Imsieha ucoll Sultanina Rosea. Din m'hix hag'ohra hlief bidla tal culur tal qualita Sultana li fuk semmeina; ghara chomm hi hecc li takbel mahha f'collox barra mil culur tal frott. Hia mgharufa fil collezionijet tal gheneb tal Europa u giet imdabhla f'Europa min xi parti tal "Anatolia" (Asia minuri.)

Sar zbib minha imma ta culur actar ciar min li isir mil qualita l'ohra. Bhala gheneb ghal meida hia sabieha uisk specialment mita teun hadet il culur seuaa ta "Rosa" sabieh.

SULTANA CBIRA. Xi drabi tinsab dilia fas-Sultanina taht forma uisk differenti mis-soltu, dintghamel l'ghenba tonda u quasi cbira daks tal muscatell. Iz-zoc iz-zragen, l'gnaaksiet, il bliefa u'l uerak icenu cbar ucoll. Id-Iduieli li jigiu imlakmin u'z zragen li jigiu immisslin minha izommu l'istess ghamla tahha. Dil ghamla ta dilia tista teun gejjà min tilkima li tohreg scherz u turi daun il caratteri tal cobar li il Biologi iseiuhom "gigantesmu"

Jista icnu li din l'ghamla ta dilia giaghlet lil xi hatt jahseb li hi Muscatell bla zerrigha, izda hi m'ghanda xejn mit-toghoma u mil ghamla tal Muscatell u bier tarau chemm hu hecc ghad li l'ghamla tahha hia particolari, hatt li hu imdorri kalb id-duieli ma jarafex li hia forma tas-Sultanina.

Casi ta gigantesmu bhal dan jinsabu ucoll id-duieli Muscatell ta l'Alexandra Flame Tokay u Zinfandel.

Sultana. Imsemmiya f'America Seedless Sultana u mil l'Ampelografi Francis imsieha Kishmish tond.

Din id-dilia giet imdabhla f'Europa mit Turchia Asiatica. Bit-torc; qualunque gheneb jcu zbib bla zerrigha jgheidula

Kishmish u hemm zeng qualitatet li huma mharufa, uahda b'gheneb tond li ahna ngheidula Sultana u l'ohra bl'gheneb tauuali li hi il vera Sultanina.

Is Sultana tixbah lis-Sultanina ghal kauua tahba u l'aspett generali. Hia dakxejn inkas fastidiusa fit-trobbija tahha u dakxejn izied ghammiela.

L'ghienket huma cbar hafna, marsusa il parti tan-nofs ta l'ghankut hia tailla u perftament cilindrica fil uakt li il parti ta fuk hia uisgha hafna. L'ghenba hia izied uisa minn tailla u ciatta fit-tarf. It-toghma u ir-riha tahba tixbah is-Sultanina, imma izied karsa. Xi drabi issib xi zerrigha f'xi ghenba.

ISUED TA CORINTU. Mgharuf ucoll bl'isem "Passulina ta Zante". u f'Italia iseiuhlu "Passerina nera".

Di'd-dilja hia ta kauua cbira u tieber hafna jecce uiehd jatigha loc. Taht xi condizionijet, mita uiehd iballigha tieber hafna, bosta mill'gheneb tahba jehxien, u jghamel iz-zerrigha.

F'daun il casi ma icollu ebda valor bhala gheneb ghaz-zbib, min din il qualita ta gheneb issir die li jgheidula passulina Griega jcu ta Zante.

L'ghenieket huma ta daks mezzan, marsusa, cilindrici u ues'ohain. L'ghemba hia zghaira hafna, seuda hamranija tonda u bla zerrigha; xi drabi tinsab xi ghemba biz-zerrigha.

ABIAD TA CORINTU F'Italia iseiuhlu Passerina Bianca. Din tixbah lil qualita li semmeina l'ahhar f'bosta huejig. Izda tati prodott tajjed izied facilment.

Din id-dilia kauujia daks Is-seuda ta Corintu, il uerak huma ta culur dakxejn izied ciar u'l frott abjad.

L'ghenieket huma ta daks mezzan, jcu dakxejn icbar mil qualita is-seuda u f'ghamla ta lembut. L'ghemba hia dakxejn icbar, ta cobar bejn l'ghemba Senda ta Corintu u l'ghemba Sultana, tonda u dakxejn ciatta fit-tarf bhas-Sultana.

M'ghandiex it-toghoma u'l krusa ta qualita is-seuda. Mita tinxf issir passulina taiba imma m'hux daks il qualita is-seuda, u'l cobar tahha hua bejn dac tal passulina u'z-zbiba Sultana. Ghad li hia ta qualita taiba, fis-suk tiubieh bhala

seconda qualità ta Passulina jeu Sultana.

MONUKA SEUDA. Scond ma jghabd u giet imdabbha mill'India. Hia l'icbar fos: l'gheneb collu bla zerrigha li semmeina, imma m'hux ghai collox bla zerrigha. Hia qualita taiba hafna ghal meida imma ma tanté ghaddattata ghaz-zbib.

MUSCATELL BLA ZERRIGHA. Jinghat min zmien tuil li dilia tal l'gheneb Muscatell cbir bla zerrigha tinsalb iccultivata fil-Chili. Jista icun li dina :l qualità testisti. L'ghenba bla zerrigha hia difettusa ghax ma tcunx sviluppatt 'l parti fisiologicament essenziali tal frota. Li hia iz-zerrigha u scond ma jidher dan ic-difett ghandu x jaksam ucoll man-daks ta frota.

Il Muscatell bla zerrigha hua gheneb li ma giex imdaccar seua u l'certi stagiuni hafna gheneb bla zerrigha jidher f'bosta ghenieket, imma hia hagia rari biex issib ghankud shieh minghair zerrigha. Din il condizioni imseiha mil cultivaturi tal gheneb Francisi "Millerage" u mill'Americani "Shot Grapes", tidher, min xi dakkiet fuk quasi 'l qualitajet collha tal gheneb.

L'art Is-Sultana u is-Sultanina imhabba il kanna tabhom jatu prodott sabieh fi trab hafif imrammel, li fieh, qualitajet obraja ta gheneb ma jirnexxux. Izda is-sultana u is-Sultanina jistghu jatu prodott icbar fi trab ahjar.

Id dilia Seuda ta Corintu l'addatta ruhha ghal'istess trab bhas-Sultanina.

IT-TAHUIL L'ahjar risultat fit tabuil tad-duieli niehed jista jebdu billi ilesti l'art seua u jahdima tajjeb kabel ta isir it-tahuil. Id-duieli ta bla zerrigha iridu

li l'art tilesta ghalihom hecc acoll. L'Art gbanda tigi imnadda mill gebel, levellata seua, l'actarnett imhabba it-tiskija, u cull haziza hazina bhal lublieb etc., gbanda tigi mekruda kabel it-tahuil.

Imhabba il filossera l'ahjar toissil hua permezz at-tilkim fuk duieli Americani li jirresistu ghall'attacchi tal filossera. Dal mod tat toissil ikum ffit izied imma hu l'unicu mezz mgha-uf ta difisa ccontra it-terribili filossera. Dac li uiehed jonfok izied, biccia jitpatta billi id-duieli imlakmin fuk l'Americani jatu prodott izied b'ici u forsi ahjar min dac li jatu meta jigiu cultivati fuk l'gheruk tabhom stess.

Biex tghamel raba duieli zeug hnejjeg ghandu atehed jahseb seù: (1) Li spaziu li gbanda icolla cull dilia u (2) Chif id-duieli ghandhom jigiu inkassma.

Id-duieli collha ta bla zerrigha jicbru b'kaua cbara u ghal daksece ghandhom b'zonn bosta spaziu. Jecce jithaulu ma xulxin uisk, jatu l'enuel u't-tieni prodott m'hux hazin imma uara il prodott jonkos u jirrendu uisk ffit. Li spaziu ghal cull dielia avaria min duar 70 pied quadru sa ma duar 130 pied quadru scord il qualità tad-duieli u ta l'art. Id-dilia Sultana tista tigi imhaua dakxejn izied vicin mid-duieli l'obra minghair ma is-sofri hsara. Fi trab fond ghani id-duieli jicbru uisk izied b'sahhithom u ghalhece ghandhom icollhom izied uisgha. Fi trab imrammel, kasir u ghajjen, jistghu jithaulu izied v.cin.

Natu haun taht it-taksim u id-d-stanzi riccmandati ghad-duieli ta bla zerrigha li semmeina: —

TAKSIM U DISTANZA GHAD-DUIELI BLA ZERRIGHA.

Qualità	FI TRAB GHANI			FI TRAB GHAJJEN		
	Distanza piedi	Spaziu piedi quadrati	Duieli cull Tomna Raba	Distanza piedi	Spaziu piedi quadrati	Duieli cull Tomna Raba
Sultana	14 × 6	84	144	12 × 6	72	168
Sultanina	14 × 8	112	124	12 × 6	72	168
Ta Corintu	16 × 8	128	96	12 × 6	72	168

IMBENMLA
GĠN-NITRAT
TAS-SODA

IL FAMUS DEMEL ARTIFICIALI
NITRAT TAS-SODA
TAL-CHILÌ

Jinx tara min ghand:

MALTA.

G. M. BUGEJA & Co.	IL BELT. 25, Sda. Forui,
MICHELE MIFSUD, CARMELO VELLA,	SLEIMA. 62, Sda. S. Vincenzo, Vicolo Faunara
THE GENERAL BAZAAR,	CASAL PAULA. 17, Piazza Paula,
P. MIZZI (AGIUS) & SON,	BORMLA. 13, Sda. S. Margherita
FEDELE SPITERI,	GUDIA. 23, Sda. Reale
A. ABELA,	C. DINGLI. 19, Sda. Parrocchiale
S. MIFSUD,	MOSTA. 184, Via Congr. Eucaristico
GIUS. MUSCAT,	C. CURMI. 378, Sda. Reale
GIO BATTA SAMMUT,	BIRCHIRARA. 115, Sda. Vallone
GIOV. MUSCAT,	S. PAUL-IL-BAHAR. 26, Sda. Reale
FRANCESCO GRECH,	RABAT (MALTA) 36, Sda. Vecchia Doni
F. MASINI,	GHAUDEX. C. CACCIA. 88, Sda. Marsalforno,

Nergtas ingharrfu li il Cunitat
li johrog dan il periodicu mghand-
ux x'jaksam ma'l befh tan-Nitrat
tas-Soda, u dauc collha li ibeighu
minnhu jista icollhom isimhom.
F'din il-lista B'XEJN.

IL FIURI.

IL GIACINTI.

Il Cultivazioni tal Giacinti hia difficili f' Malta, u spiss ma tinnexxix. L'euuel bzonn hua li il Basal jgtamel biz zejjed gheruk kabel ma jidru il uerak, inohella il fiur jiober m'hux izied min f'it pulzieri u jitlef il gmiel tieghu collhu.

B'ix tgbein lil Basal jghamel l'gheruk il kasrija fejn jithauel ghandha bzonn tigi jinghaddsa ghal xi pied gi'o ramel nadif, u dar-ramel ghandu jigi imxarrab spiss b'ix il hamrija tal ksari ma tixxuttax Uara li il ksari icunu bilhom sitt gimghat fir-ramel ghandhom jitrehheu, u is sib li il uerak chiber xi tliet pulzieri u'l basla ghamlet hafna gheruk, mbghad ghandhom jifkghedu f'roona xemxija u jigu mghottija b'kasrija oara makluba ghal gimghatejn. B'dal mod iz-zocce tal fiur jghola biz-zejjed kabel ma jifforma il fiur *Koh-i-Moor* u *Isabella* huma l'ahjar varietà ta Giacinti doppi addattati ghal cultivazioni fil ksari.

NARCIS.

Il-lum-il-giurnata li hemm izied min 1,000 varietà ta Narcisi bi prezzijijet min 50 guinea sa f'it soldi, hu' difficili ghad-delettant b'ix jghazel dauc li jiruexxu u li jista jixtrighom bi prezz moderat.

L'Ghazla li seirin incommu ut il hafna ghad-delettant:—

1. MAGNI CORONATI:—(a) *Safrax*: Emperor, Golden Spur, Obvallaris (varietà bicrija hafna), P.R. Barr, u Ragilobus; (b) *B'gicw culuri*: Empress, Horsfieldii, u Grandis, u Princeps (uiehed mill'orhos u l'ahjar fosthom); (c) *Bojjod*: Albicans (l'izied faicili u l'ahjar ta dil'clasi) Pallidus, Praecox (dakxejn difficili inna irhis

u sabieh), William Goldring, u W.P. Milner; (d) Johnstoni: Queen of Spain.

2. MEDI-CORONATI:—(a) *Incomparabilis*: Frank Miles, Stella, Stella Suberba (forma uisk isbah min Stella); (b) *Barri*. Conspicuous (l'ahjar fost collha, sabieh, irhis u facili ghal cultivazioni), Flora Wilson u Mrs. C. Bowley; (c) *Leedsii*: Amabilis, Minnie Hume, Mrs. Langtry (l'ahjar ta dil'clasi), u Princess of Wales.

3. PARVI-CORONATI:—(a) *Burbidgei*, Agnes Barr, Falstaff, John Bain; (b) *Poeticus* Pheasant's Eye, Poeticus Ornatus Poeticus Poetarum (daun l'ahhar tniun huma uisk izied bicrin min Pheasant's Eye. (c) *Narcissus biforus* "Ibridu naturali bein N. Poeticus u N. Tazetta" (irhis hafna u sabieh).

L'IRIS GIAPPONIS.
FIURDILIS

L'Isis Giapponis (Iris Kaempferi) hua uiehed mill'isbah fost in-numru cbir ta Iris li jesistu. Bosta delettanti i igibu dan l'Iris min barra ma innox:lhoux ichollom il pianti bil fiur, ghax ma iccoltivauhoux chif imiss. L'Iris Giapponis jghaix f'pajjis u f'ghada'jar u ghal-hecc il pianta ta dan l'Iris ghandha tigi iccultivata f'ilma. Mela il ksari fejn il pianti ta l'Iris icunu imhauin, hemm bzonn li jigu mghaddsin seuaa f'ilma li icun jider biss ix-xifer tal kasrija. Jecce il pianti ta da's-sabieh iris jigu iccultivati b'dal mod jghamlu fiuri fix-xahar ta Mejju

GISIMIN TA L'EGITTU

Jasminum sambac var, *trifoliatum*, haun Malta mgharuf bl'isem ta Gisimin ta l'Egittu, hua l'isbah gisimin, jghamel fiuri

stradoppii, uisk spiss ebar daks tmintax irbighi. Il Pianta tingharaf mill varietà billi comuni *Jasminum sambac* "Gisimin" tal cullani il uerak tabba imkassam tlieta, tlieta mazzocce u n'hux tnejn tnejn bhal varietà comuni. Imsemmi ta Egittu ghax jinsab uisk comuni f'dac il pajjis, izda, innumru ebir ta pianti li jinsabu il-lum f'Egittu geù immissim min pianta uabda iccoltivata f'1878 f'Ghezireh Palace Gardens, il Cair. Innfa il giardinari chellhom ordni li jghamlu chemm jistghou b'cejjec u mita daun ghamlu l'gheruk, geu imkassmin ma l'Egittu collhu.

HUEJJEG TA MIN JAFHOM

Id-dmuh jockol il microbi

Id-dmuh istghou ifissru duejjak jeu suied-il-kalb, izda chemicalment huma mehtiega.

Id-dmuh hu mghamul min chimica imseiha "lysozyme" li hi ectarx l'izied kauuija biex tekred il microbi. Frederick Ridey tar-'Royal Society of Medicine' ta Londra, jesperimenta bid-dmuh tal bniedem, sab li mimli cucciarina mil chimica pura li tinsab feh ghanda kauua antisettica izied min 100 gallun ta ilma mielha, ghal xi insetti (*bacteria*) ta l'ghajneju.

L-istess sustanza—jghid—tinsab ucoll fid-demm, u kgheda continuament tiggetled ma quantità ta insetti li jidhlu f'gisimma culjam. Jinghad li tista tcon hagia possibbili l: niehed jehu mill'animali din il chimica hece kauuija, li billi m'hix velenusa uiehed tcon jista juzgha bhala antisetticu generali.

Chif tnaddaf tastiera ta pianu.

L'avoriu jeu composizioni li minnha mghamula it-tastiera tal pianoforti, mita tisfar tista titnaddaf b'din il manjera.

Fi tmax il-ukija ilma, ixhet bil mod il

mod ukija acidu nitricu, (*l'acidu f'ilma m'hux l'acidu fl-acidu*) Ghokod attent wa taklibx l'acidu fukec ghax jghamel bsara lilec u jgherri il huejjeg. Naddaf bi xcupilla zgheira l'avoriu b'din is soluzioni, u *tmisa l'inqam*. Imbghad abslu bi flanella nadifa imxarba f'ilma. Il manku tal ghadam tas schiehu jista jtnaddaf li stess.

Chif jinhasel il harir,

Il harir idum iservi scond ma tgharaf izzommu. Huejjeg u affarjet ohra tal harir ghandhom jinhaslu f'ilma fitel (chemm chemm shun) mghandecx tghorku hafna l'ankas titueh biex tghasru. Ghandu jitlahlah hafna f'ilma ta li stess temperatura li inhasel feh, u ghandec tixxuttah billi tghafsu dakxejn bejn zeug xugamani xotti. Katt tnixxel il harir f'x-xemx.

L'Istitut Internazionali tal Agricoltura f'Ruma.

Gherba-u-ghoxrin sena hilu f'1905 —S.M. ir-Re Vittorio-Emmanuele III ghal proponiment li chien ghamillu David Lubin invita lil gvorni tad-dinia collha ghal Conferenza biex figha jarau chif jistghu jghamlu Istitut Internazionali tal Agricoltura. Din il-lakgha saret f'Ruma fit 28 ta Meju 1905, u minnha irrisulta li b'Convenzioni Internazionali tas 7 ta Giunju ta li stess sena, gie imuakkaf dan l'importanti Istitut li feh jinsabu rappresntati quasi il pajjisi collha.

Ix-xoghol li jghamel dan l'istitut hu bil bosta importanti: Jigbor u jippublica minghair telf ta zmien cull statistica mehtiega ghall'Agricoltura, chif ucoll mard tal hxejjex, sigar u animali, u fejn hu possibbili anchi juri chif tilka jeu ticcura tali mard: Niehdu uisk fit-tul chiecu infissru id-departimenti collha ta l'Istitut u x-xoghol li jghamlu; izda biex naktaw fil kasir listghau ngghaidu li l'Istitut

jghamel dac li hu possibbili ghall'avvanza ta l'Agricoltura tad-dinja collha.

Fif-18 ta' Lughju ta' din is-sena li is-Sur Carm. Zammit Marmara, Direttur ta' dan il periodicu, ghamel visita lil dan l'Istitut Hu gie' presentat min Dottor A. bille Mango lil Comm. Professur Dottor Trinchieri li hu incarigat mis sezzioni tal-Mard tal prodotti. Il Professur Trinchieri dauwar lis-Sur Zammit Marmara u bl'iebar cortesia tal l'informazioni collha li -tak, u introducieh lil membri l'ohra ta' li stitut li chieun presentati die inhar.

Fil conversazioni li saret uara, i-proponu illi dan il periodicu ghandu jigi mibghout biex jitkieghed fil-libreria ta' l'Istitut ma ghirnati agricoli importanti ta' pajjisi ohra.

Barra min dan li ghe'dua, il Comm. Professur Dottor Trinchieri is-suge'ixxa li Malta, bhala pajis autonou u fil stess hin agricoli' chien imissa toun officialment rappresentata f'dac l'Istitut. Bagia li chieuet toun ta' gid cbir ghal Malta. Li spisa hi zgheira ferm, u biex is-sib rappresentant hi bagia facilissima li abna izda, mar-ridux nidhlu fil meritu tabha; biss nisperau li il gvern jeh passu biex jara li anchi Malta toun rappresentata; u hecc f'kasir zmien icolna il piacer li narau il Bandiera taghna titla ma dauc ta' potenzi ohra ma duar l'Istitut.

TAHDIDA

Bejn Bidui u niehed li jifhem.

— Nismahhom isemmu id demel artificiali Nitrat tas-Soda u jgheidulna dejjem biex nuzauh u jghairuna injuranti ghax ma nuzauh: Jena bidui li naf l'affari tieghej! Demel nati bizzejjed u jidirli li jech nixtri in-Nitrat tas-Soda ma incunx nghamel ha'g'ohra hlief narmi il flus!

— Kghed tisbaglia. Anzi chiecu cont bidui li taf tghamel l'affari tieghec dar ma contx tghaidu. Ahra ngheidu li il bidui injurant m'hux ghax ma juzax in-Nitrat tas-Soda, imma ghax ma jifnimx u, ictar ghar, ma iridx jifhem li dan in-Nitrat tas-Soda hu assolutament

mehtieg! Inti ghe'dt li demel tati bizzejjed haun fersi ghandec ragun; imma tati bizzejjed *fil quantita'* li jidher l'ghaj-zeich u m'hux fis-sustanzi li ghandhem bzonn l'ghelejje! u sigar tal frott. Illum li id-dinja ticconnsma ictar min tliet-miljun tunnella Nitrat tas-Soda fis-sena. Culhaat jaf li tati chemm tati demel naturali icun hemm bzonn dejjem in-Nitrat tas-Soda, ghalieq dan jati, appuntu, dac li niekes fid-demel naturali.

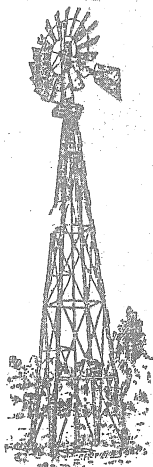
— Collox seu, haun fimtec. Imma jen jidirli li ma nistax nonfok ucoll flus fin-Nitrat tas-Soda, inti taf din l'epoca chemm ahna batuti li bdieua.

— Iva, seuua uisk. Izda inti m'ghandecx tghaid ma nistax nonfok! Ghallex realment inti ma toun tonfok xejn! Inti, mita tati id-demel artificiali, *toun kiesezh kghed tieghe'd flusec f'bank li jati is-60 fil mija imghax!!* Dan infissirulech f'chelmtejn. L'ukua xienzati u nies tar-raba illum jafu tajjeb illi in-Nitrat tas-Soda icattar il prodott min 25 sa 60 fil mija u bosta drabi anchi izjed! Dan ifisser li fejn s'oltu tiehu 100 ratal, jech tuza in-Nitrat tas-Soda tiehu 160. Issa ghandec iggib kuddiem gbajneich li barra milli tiehu 60 fil mija izjed permezz tan-Nitrat tas-Soda, inti icolloc prodott li jirresisti izied il mard. Icolloc prodott ictar bicri u isbah u itjeb. Barra min dan ghandec ucoll tiftacar li dauc is-60 fil mija izjed li tiehu, *la thallas kbliela tahhom u inkas woghol* Inti sempliciment tati in-Nitrat tas-Soda u tiehu prodott ictar. Li spejjes icunu biss fin-Nitrat li toun xtrait, ghax il bkija tiehu prodott cbir u tiehdu zgheir, il kblela trid thallashom xorta uahda, u xorta uahda trid tghamel ix-xoghol li jinhtieg. Isma minnhi mela. Akbad uza mill'ictar fis in-Nitrat tas-Soda tal Chili u taccetta l'ebda demel artificiali jehor li jgheidulec li hu tajjeb daks in-Nitrat tas-Soda. In-Nitrat tas-Soda hu dac li jonksoc biex tinda tiehu prodotti chif imiss u biex imbghad bir-ragium collhu icolloc dritt tghaid li inti bidui li taf tghamel l'affariet tieghech!

The Aermotor Co., Chicago.

Imtiehen tar-rieh Americani
li itellghu l'ilma.

Maghmula appositament ghall Bdieua

Daun l'imtiehen huma mehtiega uisk. Ghandhom forza itellghu l'lma minn qualunque fond. Jiffrancau hafua xoghol tbatija u spejjes lill Bidui u izommulhu ir-raba imsokki u imxabba bl'ilma. Daun jahdmu bir-rieh u ma fihom ebda spejjes. Mghamulin minn hadid iggalvanizzat u ghalecc m'hemm ebda dubju li isaddu.

Cull fejn tara uahda minnhom ghandech ucoll tara ir-raba jghaxxkech bill gmiel u il hdura.

Ma cull mithna tigi motigha b'xejn landa zejt li isservi ghall sena ghall l'istess mithna. Il mithna m'hemmx bzonn tatiha iz-zejt int cull jum ; izda ghatiha il-landa zejt coilha u ma tul is-sena collha il mithna tiehu iz-zejt ueheda.

Il Bidui li jixtri uahda minn daun l'imtiehen tuk imsemmja sgrur li ma jibdhelux.

Ghall xi informazionijet ohra morru ghand

l'Agent **GIOV. MUSCAT,**

Strada S. Ursola, 213, il Belt

LI TCUN TAF TBIXX M'HUX BIZZEJJED
JINHTIGLEC POMPA TAJBA.
TIXTRIHA DARBA F'HAJTEC!

za, hi ghar milli uiehed ma ibixx xejn!

Jecc tixtri hobza, inti tfittejjem kwalità tajba u tokghod attent mnejn tixtriha fil uakt li pompa tal bexx li tisua uisk izied tixtriha chif gie gie.

Li tixtri pompa irhisa, tisser li tixtriha ghalia u li kieghed tarmi flusec! U ara ffit

zmien int issib li ghandec bzonn pompa oħra. Cun bil ghakal mela u itlob biss il pompi tal bexx "IRON ARM" li huma mghamula min Injineri u fabbrichi Inglisi mgharufa mad-dinja collha. Ghalchemm ffit ghola min pompi oħra, huma uisk ahjar u maghmula mill'ahjar ram. Tixtri uahda darba biss u tibka tbierec il flus li infakt fiha "IRON ARM" huma l'akua pompi, huma

ibixxu l'ghamla ta bexx li trid int, fin daks ghabra ohxon, mifruħ, dritt; min-ghair ma hemm bzonn li tbiddel xejn. Invenzioni sabieħa li natt ma jista jaghamel bhala.

Bhal ma tara mil li stampi haunec, hemm hafna ghamliet, xi uahda minn-hem tghodd ghalic. Acquistgha mal'air, u zomm il prodott tighec b'saħtu.

Dawn il pompi jinsabu ghal beħ ghand:

G. M. BUGEJA & Co.

25, STRADA FORNI, IL BELT. (MALTA)

F. MASINI, 88. SDA. MALSALFORNO,
CASAL CACCIA (GHAUDEX)

